

การจัดการเรียนรู้ของชุมชนจังหวัดพิษณุโลกตามหลักพุทธธรรม
Community Enterprise Group's Learning Management following
Buddhist Oriented Ways in Phisanulok Province

พระครูวิโชติสิกขกิจ, ดร.¹, นายสรารัฐ ปลอดภัย², นายปริญญ์ นิกอร์กุล³

Phrakru Wichotsikkhakit, Ph.D.¹, Mr. Sarawut Plodphai, M.P.A.²,

Mr. Parinya Nikornkul, M.A.³

อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ วิทยาลัยสงฆ์พิจิตร¹

อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์พิจิตร²

อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์พิจิตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย³

Author for Correspondence: Email: parinya555@msn.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้ 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการเรียนรู้ 3) วิเคราะห์รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักพุทธธรรมของชุมชนจังหวัดพิษณุโลก เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ รวบรวมข้อมูลโดย การวิจัยเอกสาร การวิจัยภาคสนาม ประกอบด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการศึกษา การสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 17 คน การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา และอธิบายด้วยวิธีพรรณนาโดยเน้นการจัดการเรียนรู้ตามหลักพุทธธรรมอย่างละเอียด

ผลการวิจัยพบว่า 1) การจัดการเรียนรู้อำเภอวังทอง, อำเภอนครไทย ประกอบด้วย ศูนย์เรียนรู้การพัฒนาที่ดินประจำตำบลหนองพระ (การเลี้ยงมดแดง) ป่าชุมชนบ้านวังกะบาก กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงแบบยั่งยืนอำเภอวังทอง (เลี้ยงแพะ แกะ) กลุ่มกลุ่มพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนบ้านร่องส้มม่วง (ทำไม้กวาด) บ้านโคก (ทำบายศรี, ทำแลแห่นาค, การแทงหยวก) บ้านร่องกล้า (ท่องเที่ยวธรรมชาติ วิถี วัฒนธรรมชาวม้ง) บ้านสวนยาง (ท่องเที่ยว ด้านการอนุรักษ์ต้นยางใหญ่) บ้านหนองแห้ว (จักสานตะกร้า กระเป๋า) เป็นต้น

2) ปัจจัยภายในประกอบด้วย ทูทางสังคมที่เป็นรูปธรรม พื้นที่ อากาศ น้ำ ภูมิประเทศที่มีลักษณะเป็นภูเขา ประปาภูเขา ต้นยางใหญ่ ที่เป็นนามธรรม องค์ความรู้ วิธีการเลี้ยงมดแดง ประเพณี การแต่งงาน งานบวช วัฒนธรรม ประเพณีชาวม้ง พลังโซเซียลใน/นอกชุมชน กำลังการผลิต กฎ กติกาของชุมชน เทคโนโลยี การอนุรักษ์ทรัพยากรในชุมชน ปัจจัยภายนอก ราคาวัสดุ ตลาด “คนมีเงินจากภายนอก” พรบ. ป่าชุมชน เทคโนโลยีการปรับปรุงภาพ หน่วยงานภาครัฐ องค์กร ภาคีเครือข่ายการการ

ท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยว

3) รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักพุทธธรรม ประกอบด้วย พรหมวิหาร 4 ฆราวาสธรรม 4 และศีล 5 “มีความปรารถนาดีให้กับผู้อื่น สำหรับผู้ที่เข้ามาศึกษาเรียนรู้ก็ให้ความรู้แก่คนที่เข้ามาหาความรู้แบบเต็มร้อย” รักษาสัจจะ “แบ่งปันความรู้ แบ่งปันประสบการณ์ และทำให้คนอื่นสามารถนำสิ่งที่เรียนรู้ไปประกอบอาชีพได้” เสียสละ “ใจมาก่อนในการดูแลป่า คือ ทุกคนไม่ควรเกี่ยงกันในการดูแลรักษาป่า ไม่ควรเข้าไปใช้ประโยชน์ป่ามากเกินไป เพื่อวันข้างหน้าลูกหลานจะมีกินมีใช้ต่อไป โดยไม่ไปหากินที่อื่น”

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้, ชุมชน, หลักพุทธธรรม, จังหวัดพิษณุโลก

Received:11/07/62, **Revised:**10/08/62, **Accepted:**17/08/62

Abstract

The objectives of this research were 1) to study learning management, 2) to study related factors about learning management relationship, and 3) to analyze format of learning management following Buddhist oriented ways in Phisanulok province. The study was a qualitative research. The documentation and field data were used to collect information; consisting of in-depth interviews. There were 17 key Informant selected from purposive sampling. Triangulation analysis was used in terms of data collection, information analysis, and descriptive research by focusing on learning management following Buddhist oriented ways.

The study results indicated that 2) Wangthong District and Nakhon Thai District learning management consisted of Nongphra Sub-District land development learning center (Ant Farming), Wangkabak community forest, Wangthong District's sustainable sufficient economy community enterprise group, (goat and sheep farm), Ban Rongsom Muang life quality development group, (broom production), Ban Koke (Bai Sri Tray, Lae Haenark, and Tankyuak), Ban Rongkhla (nature tourism following Hmong ethnic cultures), Ban Suanyang (Yang Three Conservation Tourism), and Ban Nonghaew (basket and bag crafts).

2) Internal factors consisted of concrete social capitals, area, air, water, mountain area, mountain water supply, Yang tree. Abstract internal factors were knowledge, ant farming, wedding ceremony, ordination ceremony, Bai Sri creation,

Lae Haenark culture, Tankyuak culture, Hmong tradition, internal and external social norm, production capacity, community law and regulations, technology, and community resource conservation. External factors consisted of material price, market, “external investor”, community forest acts, printing technology, government offices, organization, tourism network, and tourists.

3) Learning management following Buddhist oriented ways consisted of Brahma 4, Gharavasa-dhamma 4 and percepts 5. “Have good wished to other people, the trainers are willing to transfer knowledge to the learners.” Be honest; “Knowledge and experience sharing, the learners can use what they learn to be a career in the future,”. Scarify; “Powerful mind for forest protection, everyone should not ignore forest protection or focus on self-advantage to next generations in the futures.”

Keywords: Learning Management, Community, Buddhist Oriented Ways, Phisanulok Province

บทนำ

โลกในยุคปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงทางวิวัฒนาการด้านต่างๆ ไปมากจนทำให้พัฒนาการต้องเป็นคนที่หลากหลายไกล โดยเฉพาะในฐานะที่เป็นนักพัฒนา ซึ่งเป็นผู้นำทางความคิด ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ต้องรู้ และปรับเปลี่ยนแนวคิด ให้ทันสมัยอยู่เสมอ เพื่อให้ทันกับเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีบทบาทต่อสังคม องค์ความรู้จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาสังคม และประเทศชาติให้พร้อมก้าวทันโลกและก้าวทันเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge Based Economy) ปัจจุบัน องค์การต่างๆ ที่เข้มแข็งต้องขับเคลื่อนด้วย “ความรู้” ความรู้จึงมีอำนาจ และมีพลัง อยู่ในตัวเอง การสร้างความรู้ยังสอดคล้องกับปัจจุบันของโลกที่ทุกคน เห็นพ้องต้องกันว่า ยุคนี้เป็นยุคสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-Based Society and Economy) แข่งขันกันด้วยอำนาจของความรู้ ไม่ใช่แข่งขันกันด้วย การสะสมปัจจัย (Factors Accumulation) เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ เงิน หรือ แรงงานเป็นปัจจัยหลัก เหมือนสมัยก่อนเพราะปัจจัยหลักอยู่ในสภาพ “ใช้แล้วหมด” แต่ความรู้เป็นปัจจัยที่ “ยิ่งใช้ยิ่งงอกงาม” การพัฒนาสังคมบนฐานความรู้จะยั่งยืน ทุกสังคมจึงต้องมีความสามารถในการนำความรู้มาสร้างนวัตกรรม มาใช้เป็นพลัง ขับเคลื่อนการพัฒนาสังคม การสร้างการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลง ในระดับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (Paradigm Shift หรือ Mindset Change) ของทั้งสังคม การจัดการความรู้ของชุมชน คือการรวบรวม องค์ความรู้ของชุมชน เพื่อเป็นคลังแห่งความรู้และปัญญา ในการที่จะนำไปถ่ายทอดแก่ผู้คนใน และนอกชุมชน ด้วยองค์ความรู้ นี้เองจะเป็น

พื้นฐานสำคัญในการสร้างความยั่งยืน ตั้งแต่ระดับ ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติต่อไป (สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน, 2559, ค้นเมื่อ 9 กรกฎาคม, 2561)

ประเทศไทยนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติมาเป็นเวลานานกว่า 800 ปีความเป็นมนุษย์ที่มีความเข้มข้นตั้งแต่เกิดมาจนถึงตาย พร้อมกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงเป็นการใช้ชีวิตที่ได้นึกถึงความเป็นพุทธ สารพันที่เกิดขึ้นและสะสมด้วยมาทุกยุคทุกสมัย ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นทำให้รัฐบาล หน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษาหันกลับมาทบทวนแนวทางในการพัฒนาประเทศว่าจะเดินทางไปทิศทางใด จึงจะเหมาะสมกับสังคมไทยจึงได้มีการกำหนดแนวทางที่ใช้ความเป็นอยู่ดั้งเดิมที่แฝงไปด้วยความผูกพันกับศาสนา และวัฒนธรรมที่เคยถูกมองว่าเป็นความล้าสมัย กลับมาเป็นแนวทางที่ต้องเดินอีกครั้ง เช่น โรงเรียนวิสุทธิบุตร ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนคุณธรรม บทบาทที่สำคัญอีกครั้งหนึ่งที่แสดงถึงความพยายามนำแนวคิดที่เคยมีมาแต่อดีตซึ่งศาสนาเคยให้ผู้คนมาแล้ว เพราะวัดในอดีตไม่ได้สอนเรื่องจิตใจอย่างเดียว หากแต่ยังอำนวยประโยชน์ทางวัตถุแก่บุคคล เช่นเป็นแหล่งสมบัติกลางแก่ชุมชนสามารถหยิบยืมมาใช้ได้ นอกจากนั้นยังเป็นหมอหรือครูวิชาทางโลกแล้ว บางครั้งพระสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชน เช่นการสร้างถนนหนทาง ขุดบ่อน้ำ อีกทั้งยังเป็นแหล่งสงเคราะห์ปัจจัย 4 แก่ชาวบ้านที่ยากจน ใครที่ยากมีศรีสุข ก็นิยมมาทำบุญที่วัด ในด้านสังคมนั้นวัดเป็นสถานที่พบปะ ประชุม สังสรรค์ ในช่วงที่มีงานเทศกาลต่างๆนอกจากนั้นพิธีกรรมต่างๆยังสามารถหล่อหลอมจิตใจของชาวบ้านทุกคนให้เป็นหนึ่งเดียวกันได้ แม้กระทั่งยามที่ข้าศึกศัตรูเข้ามารุกราน ยังได้อาศัยพระผู้ทรงวิทยาคมที่ทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมจิตใจให้มีความกล้าหาญปกป้องถิ่นกำเนิดของตนสิ่งเหล่านี้ล้วนแต่อยู่ในความทรงจำของคนที่ผ่านมาไม่น้อยกว่า 40-50 ปี (วิไลภรณ์ ฤทธิคุปต์, 2561: 179-191)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 ให้ความสำคัญกับการบริหารส่วนท้องถิ่นไว้ในมาตรา 281ภายใต้บังคับมาตรา 1 แล้วต้องให้ความสำคัญเป็นอิสระแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามหลักแห่งการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น และส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานในการจัดทำบริการสาธารณะ และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจแก้ปัญหาในพื้นที่มาตรา 283 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจโดยทั่วไปในการดูแลและการจัดทำบริการสาธารณะ เพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น และย่อมมีความเป็นอิสระในการกำหนดนโยบาย การบริหาร การจัดการบริการสาธารณะ การบริหารงานบุคคล การเงินและการคลัง และมีอำนาจหน้าที่ของตนเองโดยเฉพาะ โดยต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับการพัฒนาของจังหวัดและประเทศเป็นส่วนร่วมด้วย (สถาบันพระปกเกล้า, 2550: 237-239.)

การพัฒนาประเทศของรัฐที่ผ่านมาได้เน้นการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมมากกว่าด้านเกษตร เพราะหวังว่าการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมจะทำให้ประเทศไปสู่ความทันสมัย ทำให้ประชาชนมีรายได้ในการบริโภคสินค้าได้มากขึ้น และทำให้ประชาชนโดยรวมมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่ผลลัพธ์

คือผลประโยชน์ได้ตกอยู่เพียงกลุ่มคนกลุ่มเดียว การนำแนวคิดการทำให้ทันสมัยตามอย่างตะวันตกมาใช้ไม่ได้ทำให้เกิดความกระจายรายได้ที่ทั่วถึง แต่จะสร้างช่องว่างระหว่างคนในเมืองกับคนชนบท จึงทำให้คนในชนบทมุ่งหน้าเข้าเมืองเพื่อไปหางานทำซึ่งได้เงินมากกว่าทำไร่ทำนา การพัฒนากระแสหลัก ประกอบกับความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและนำไปสู่ระบบทุนนิยมและลัทธิบริโภคนิยม ในยุคปัจจุบันสังคมสามารถผลิตสินค้าต่างๆ ได้อย่างมากมายทำให้คนทุกคนสามารถบริโภคได้อย่างถ้วนหน้า คนจึงมุ่งหาความสุขด้วยการเสพความสุขจากวัตถุ ยิ่งบริโภคมากขึ้นเท่าไรก็ไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้ทั้งหมด มีแต่จะโดนกระตุ้นกิเลสให้ตื่นตัวอยู่เสมอเมื่อต้องการบริโภคมากก็ต้องแสวงหาทรัพย์เพิ่มขึ้นตามไปด้วย ซึ่งเป็นทุกขให้เกิดทุกข์ ดังนั้นจึงต้องมีการเปลี่ยนวิธีความคิดให้ยึดวิถีพุทธมาใช้ในการดำเนินชีวิต คือการบริโภคเพื่อบำบัดความทุกข์เวทนาที่เกิดจากทางเสรีภาพหรือความจำเป็นทางชีวภาพ เพราะถ้าหากไม่ได้รับการบำบัด ร่างกายไม่สามารถดำรงอยู่ได้ ปัญญา也不能เกิดขึ้น เพราะปัญญาเป็นสิ่งที่ช่วยระงับกามสุขได้อย่างแท้จริง เมื่อปัญญาเกิดมนุษย์ก็จะสามารถบรรลุไปถึงขั้นความสุขในระดับที่ถือว่าเป็นความสุขที่ไม่จำเป็นต้องบริโภคแล้ว เช่นความสุขจากการมีความเมตตากรุณาต่อผู้อื่น มีความสุขจากการช่วยเหลือผู้คน ให้ความทุกข์ของเขาบรรเทาลง (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2543: 227)

ศูนย์เรียนรู้ชุมชนเป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูล ข่าวสาร และความรู้ของชุมชนที่จะนำไปสู่การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้สำหรับประชาชนในชุมชน เป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสืบทอด ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชน อีกทั้งเป็นแหล่ง บริการชุมชนด้านต่างๆ เช่น การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการการเรียนรู้ของชุมชน โดยเน้นการกระบวนการเรียนรู้เพื่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ก่อให้เกิดชุมชนแหล่งเรียนรู้และมุ่งการพัฒนาแบบพึ่งตนเองเป็นศูนย์เรียนรู้ของประชาชน ที่ดำเนินการโดยประชาชน และเพื่อประชาชน ที่จะก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน (สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน, 2556: 31) ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยจึงเลือกที่จะศึกษาเรื่องการจัดการเรียนรู้ของชุมชน จังหวัดพิษณุโลกตามหลักพุทธธรรม ว่ามีการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดพิษณุโลก ปัจจัยที่มีสัมพันธ์กับการจัดการเรียนรู้ของชุมชนแล้วเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ของชุมชนตามหลักพุทธธรรม เพื่อที่จะนำผลจากการวิจัยมาเป็นข้อมูล และผลการวิจัยสามารถนำไปพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ของชุมชนตามหลักพุทธธรรมได้อย่างเหมาะสมต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้ตามหลักพุทธธรรมของชุมชนจังหวัดพิษณุโลก
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการเรียนรู้ตามหลักพุทธธรรมของชุมชนจังหวัดพิษณุโลก
3. วิเคราะห์รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักพุทธธรรมของจังหวัดพิษณุโลก

3. วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ต้องการอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยพิจารณาจากข้อเท็จจริงที่ปรากฏจากผู้วิจัยมุ่งเน้นโครงสร้างและองค์ประกอบทางสังคม ภายในชุมชนและปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบภายนอก ที่สัมพันธ์ในการจัดการเรียนรู้ของชุมชนตามหลักพุทธธรรม เพื่อเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ของชุมชนตามหลักพุทธธรรม โดยศึกษาข้อมูลเชิงประจักษ์ งานวิจัยและพุทธธรรมซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกการเลือกประชากรแบบเจาะจง (Purposive) ซึ่งมีผู้ให้ข้อมูลหลักดังนี้

1. กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน (การเลี้ยงมดแดง) ศูนย์เรียนรู้การพัฒนาที่ดินประจำตำบลหนองพระ บ้านเจริญผลหมู่ที่ 4 ตำบลหนองพระ อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก
2. กลุ่มปราชญ์ชาวบ้านวังกะบาก หมู่ที่ 19 ตำบลวังนกแอ่น อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก
3. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงแบบยั่งยืน อำเภอวังทอง (เลี้ยงแพะ แกะ) หมู่ที่ 7 ตำบลวังนกแอ่น อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก
4. กลุ่มทำบายศรี และทำแลแห่นาค, การแห่แหวก ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
5. กลุ่มการจัดการท่องเที่ยว องค์การบริหารส่วนตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
 - ด้านธรรมชาติ วิถี วัฒนธรรม (ชาวม้ง)
 - ด้านการอนุรักษ์ต้นยางใหญ่
6. กลุ่มพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนบ้านร่องส้มม่วง (ทำไม้กวาด) หมู่ที่ 8 ตำบลชัยนาม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก
7. กลุ่มจักสานตะกร้า กระเป่า บ้านหนองแห้ว หมู่ที่ 6 ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก จำนวนทั้งสิ้น 17 คน

การสร้างและพัฒนาเครื่องมือ

เพื่อให้ได้ข้อมูลและคำตอบที่เป็นจริงและครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ผู้วิจัยมุ่งศึกษา ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลและวิธีการสร้างเครื่องมือ พร้อมทั้งการหาคุณภาพเครื่องมือดังนี้

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ผู้วิจัยได้ออกแบบสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In depth Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ โดยผู้วิจัยเป็นผู้สร้างแบบสัมภาษณ์แบบเชิงลึกด้วยตนเอง เพื่อเป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์ และดำเนินการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant) เองเพื่อเป็นการควบคุมการสัมภาษณ์ และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาสาระได้อย่างตรงกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลและคำตอบที่ถูกต้องและมีคุณภาพ บุคคลที่จะให้สัมภาษณ์ได้มีการติดต่อขอความร่วมมือในเบื้องต้นแล้ว โดยทำการสัมภาษณ์กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน (การเลี้ยงมดแดง) กลุ่มป่าชุมชนบ้านวังกะบาก กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงแบบยั่งยืน อำเภอนิคมพัฒนา (เลี้ยงแพะ แกะ) กลุ่มทำบายศรี และทำแลแห่นาค, การแทงหยวก กลุ่มการจัดการท่องเที่ยว องค์การบริหารส่วนตำบลเนินเพิ่ม กลุ่มจักสานตะกร้า กระเป๋า กลุ่มพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนบ้านร้องส้มม่วง เป็นต้น

หมายเหตุ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลในครั้งนี้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก คณะผู้วิจัยได้ออกแบบสัมภาษณ์ ทั้ง 7 กลุ่ม โดยใช้เครื่องมือชุดเดียวกัน ทั้ง 7 กลุ่ม เพื่อศึกษาข้อมูล คำถามเดียวกัน ทั้ง 7 กลุ่ม จะตอบเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ ที่ตอบเหมือนและแตกต่างกันเพราะสาเหตุใด และทำไมเหมือนและแตกต่าง ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ และสรุปในรูปของการบรรยายพรรณนาเชิงประวัติศาสตร์ แต่เครื่องมือชุดเดียวกันจะมีการปรับข้อความตามความเหมาะสม ทั้ง 7 ชุด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยเอกสาร การวิจัยภาคสนามใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีศึกษา ด้วยการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม และด้วยแบบสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) และความคิดเห็น ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร (Documentary research) จากการรวบรวมเอกสารต่างๆ ทุกระดับต่างๆ มาศึกษาวิเคราะห์และนำมาศึกษาในรูปของการอธิบายพรรณนาเพื่อให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้น และสร้างสรรค์แนวทางการคิดในการศึกษาวิจัยเพื่อให้การวิจัยในครั้งนี้มีความถูกต้องมากที่สุด

2. การวิจัยภาคสนาม (Field research) ประกอบด้วยเทคนิคดังต่อไปนี้

- 2.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการผู้วิจัยได้ออกแบบสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ โดยผู้วิจัยเป็นผู้สร้างแบบสัมภาษณ์แบบเชิงลึก ด้วยตนเอง เป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์ และดำเนินการ

สัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informer) เอง เพื่อเป็นการควบคุมการสัมภาษณ์ และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาสาระได้อย่างตรงกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลและคำตอบที่ถูกต้องและมีคุณภาพ บุคคลที่จะให้สัมภาษณ์ได้มีการติดต่อขอความร่วมมือเป็นการส่วนตัวในเบื้องต้นก่อนออกหนังสืออย่างเป็นทางการ

2.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non – participant observation) คือ เป็นการสังเกตที่ผู้วิจัยอยู่ภายนอกกระทำตนเป็นบุคคลภายนอกโดยไม่เข้าไปร่วมกิจกรรมที่ทำอยู่โดยไม่เข้าไปร่วมในชีวิตหรือกิจกรรมของกลุ่มนั้นแต่ไม่ได้หมายถึงการเข้าไปอยู่ในบริเวณสถานที่นั้นด้วย เพื่อไม่ให้ผู้ถูกสังเกตรู้สึกถูกรบกวนจากตัวผู้สังเกต เพราะหากผู้ถูกสังเกตรู้สึกตัวว่ามีผู้สังเกตอาจมีผลกระทบต่อพฤติกรรมให้ผิดไปจากปกติได้

วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่ผู้วิจัยได้นำไปใช้ร่วมกับการสังเกตและการสัมภาษณ์ คือ การขออนุญาตบันทึกเทป ได้ใช้เทปบันทึกเสียงในขณะที่สัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลการสัมภาษณ์ที่ครบถ้วน นอกจากการบันทึกในแบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์ การขออนุญาตใช้กล้องถ่ายรูปบันทึกภาพขณะสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักที่ใช้ในการศึกษาและบันทึกภาพการสังเกตการณ์ในกิจกรรมต่างๆเพื่อนำมาเป็นหลักฐานส่วนหนึ่งของการวิจัย ในการสร้างเครื่องมือเพื่อใช้ในการรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ศึกษาวัตถุประสงค์ของการวิจัยแต่ละประเด็นแล้วจึงกำหนดเป็นหัวข้อคำถามแบบสัมภาษณ์แบบไม่เป็นการ แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยการนำข้อมูลเบื้องต้นจากการสำรวจเอกสาร และนำมาประกอบกับข้อมูลจากภาคสนามที่ได้มาจากการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกและการสังเกตปฏิบัติการจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จากนั้นจึงอธิบายข้อมูลที่รวบรวมได้ดังกล่าวด้วยวิธีการพรรณนาเชิงประวัติศาสตร์ โดยอาศัยจากทฤษฎีต่างๆ เข้ามาวิเคราะห์ข้อมูลที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมมาได้ และยังได้ใช้ตารางในการช่วยวิเคราะห์

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านแนวคิด ทฤษฎี

แนวคิดที่นำมาศึกษาเป็นแนวคิดทฤษฎี ผลการวิจัย จากผู้รู้ต่างๆ ตลอดจนผู้ที่มีประสบการณ์ในส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ และที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล กระบวนการ วิธีการลักษณะในการจัดการเรียนรู้ของชุมชนตามหลักพุทธธรรม ควบคู่กับการศึกษาปัจจัยทั้งภายในและภายนอก ที่มาของความสัมพันธ์กับการจัดการเรียนรู้ เช่น ชีวิตการใช้องค์ความรู้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ตลอดจนกลไกการสนับสนุน องค์กรหน่วยงานภาคี ที่มาสัมพันธ์กับการจัดการเรียนรู้

ของชุมชน โดยใช้หลักพุทธธรรม ได้แก่ หลักศีล 5 หลักพรหมวิหาร 4 และหลักมรรคาธรรม 5 มาประยุกต์ใช้ในวิธีการ กระบวนการและการบริหารจัดการ อาชีพวิถีการดำเนินชีวิตในระดับปัจเจกบุคคลของกลุ่มอาชีพ ทั้งกระบวนการผลิต แปรรูป จำหน่าย วิเคราะห์รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักพุทธธรรมของชุมชนจังหวัดพิษณุโลก

ขอบเขตด้านการศึกษา

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งเน้นโครงสร้างและองค์ประกอบทางสังคม ภายในชุมชนและปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบภายนอก ที่สัมพันธ์ในการจัดการเรียนรู้ของชุมชนตามหลักพุทธธรรม เพื่อเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ของชุมชนตามหลักพุทธธรรม โดยศึกษาข้อมูลเชิงประจักษ์ งานวิจัยและพุทธธรรม

ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ทำการวิจัยการจัดการเรียนรู้ของชุมชนจังหวัดพิษณุโลกตามหลักพุทธธรรม ครอบคลุมพื้นที่ ดังนี้

ศูนย์เรียนรู้การพัฒนาที่ดินประจำตำบลหนองพระ บ้านเจริญผล หมู่ที่ 4 ตำบลหนองพระ อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก ป่าชุมชนบ้านวังกะบาก หมู่ที่ 19 ตำบลวังนกแอ่น อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงแบบยั่งยืน อำเภอวังทอง หมู่ที่ 7 ตำบลวังนกแอ่น อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

บ้านโคก หมู่ที่ 8 ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

บ้านร่องกล้า หมู่ที่ 10 ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

บ้านสวนยาง หมู่ที่ 3 ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

บ้านร่องส้มม่วง หมู่ที่ 8 ตำบลชัยนาม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

บ้านหนองแห้ว หมู่ที่ 6 ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

ขอบเขตด้านระยะเวลา

ตุลาคม 2561 ถึง กันยายน 2562

4. สรุปผลการวิจัย

การศึกษาการจัดการเรียนรู้ ซึ่งสามารถทำให้ทุกคนมีรายได้เป็นเป็นอาชีพเสริมอาชีพหลักได้ แนะนำสิ่งที่มีในชุมชนไปใช้ประโยชน์ได้โดยไม่ขัดต่อกฎระเบียบของชุมชน ต้องช่วยกันดูแลรักษาชุมชนเอาไว้ในอนาคตข้างหน้าจะมีสิ่งที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อีกมากมาย และต้องมีการจัดสรรสถานที่ที่ต้องมีการวางแผนต้องมีการคิดเสมอว่ากระปุกอะไรจะได้ผลผลิตอะไร จะได้ประโยชน์อะไร ในอนาคต ต้องมีการคิดต่อยอดกับสิ่งที่มีอยู่และพัฒนาให้เกิดประโยชน์ ต้องพัฒนาชีวิตพัฒนาชุมชน

พัฒนาสังคมให้ก้าวหน้ามากกว่าที่เป็นอยู่โดยนำผลผลิตที่มีในชุมชนมาพัฒนา มาดัดแปลงให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่น่าสนใจ โดยสัมพันธ์กับประเพณีวัฒนธรรม ที่ไม่มีต้นทุนไม่มาก ที่ชาวบ้านจะสามารถทำได้

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้ ต้องคิดแปลกใหม่ ทำในสิ่งที่คนอื่นยังไม่เคยทำ พัฒนาองค์ความรู้ไปเรื่อยๆ โดยต้องคำนึงถึงคนในชุมชนแล้วมองในเรื่องของเศรษฐกิจ มองถึงความเป็นอยู่ของคนในชุมชนอาชีพของชุมชน รายได้ของคนในชุมชน ให้มีความสัมพันธ์กับคนในชุมชนสัมพันธ์กับเศรษฐกิจในชุมชน และถ่ายทอดความรู้ความสามารถต่างๆ ให้กับคนรุ่นหลังเพื่อที่จะได้พัฒนาต่อไป และคิดถึงความเป็นอยู่ของคนในชุมชนโดยมีการพูดคุยกับคนในชุมชนก่อนว่าต้องการสิ่งไหน เกิดปัญหาอะไรบ้าง เพื่อที่จะมาแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนให้มีความก้าวหน้า ให้เป็นแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ให้เป็นสถานที่ที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรม ประเพณี องค์ความรู้ ภูมิปัญญาที่ชุมชนมี

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ศึกษาหาความรู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับคนในชุมชนหรือผู้ที่สนใจ เข้ามาศึกษาเข้ามาสัมผัสถึงวิถีชีวิตการทำงานอย่างแท้จริง ทำเป็นศูนย์การเรียนรู้เพื่อให้ผู้ที่อยากศึกษาและผู้สนใจเข้ามาศึกษาดูงาน หรือจะเข้ามาประกอบอาชีพ ต้องมีใจรักมีใจที่อยากจะทำจริงๆ เพื่อให้ง่ายต่อการฝึกฝน ฝึกอบรม ใช้แหล่งทรัพยากรรอบๆ หมู่บ้านเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้โดยไม่ไปทำลายระบบนิเวศหรือธรรมชาติของชุมชน สามารถนำอาชีพที่ชุมชนทำอยู่มาเป็นศูนย์ศึกษาหรือสถานศึกษานอกห้องเรียน ดูแลรักษาต้นไม้และทรัพยากรธรรมชาติไม่ให้ใครมาทำลาย ร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐต่างๆ เพื่อขยายโอกาสเผยแพร่ความรู้ให้กับกลุ่มคนที่สนใจ

5. อภิปรายผลการวิจัย

การจัดการเรียนรู้ในทุกชุมชนเห็นสภาพปัญหาและนำมาคิดวิเคราะห์เพื่อจะให้เกิดการเรียนรู้ที่แปลกใหม่เพิ่มมากขึ้น ทำให้ชาวบ้านทุกคนมีรายได้ ทำให้องค์ความรู้ของทุกๆ คนมีการพัฒนาและการใช้ประโยชน์ต่างๆ จากสิ่งของภายในชุมชนภายในหมู่บ้านของตนเองโดยไม่กระทบกับส่วนอื่นๆ และมีการวางแผนการคิดถึงผลผลิต ผลประโยชน์ในอนาคต และพัฒนาชีวิตพัฒนาชุมชนพัฒนาสังคมให้ก้าวหน้าไปมากกว่าที่เป็นอยู่ และใช้สิ่งที่มีอยู่ในชุมชนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และยังสามารถพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแหล่งการเรียนรู้ โดยที่ไม่กระทบต่อการทำอาชีพหลักของชุมชน ยังเอาอาชีพของชุมชนเป็นการเรียนรู้ในรูปแบบการท่องเที่ยว เป็นการกระจายรายได้ให้กับคนในชุมชนและหมุนเวียนเงินในชุมชน

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการเรียนรู้ตามหลักพุทธธรรม ทุกชุมชนเกิดปัญหาเกิดทางตัน แต่ทุกชุมชนก็สามารถแก้ไขปัญหาและหาทางออกจากปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งในการทำการเกษตรของชุมชนก็อาจจะมีการใช้และขาดทุน แต่ชุมชนก็รวมตัวกันเพื่อคิดหาทางแก้ปัญหาและพัฒนาองค์

ความรู้ไปเรื่อยๆ ปัจจุบันชุมชนสามารถฟื้นฟูพื้นที่อยู่อาศัยพื้นที่ป่าไม้อุดมสมบูรณ์ได้ยิ่งขึ้น ทุกคนในชุมชนช่วยกันรักษาและอนุรักษ์สิ่งที่มีอยู่ในชุมชนของตนเอง ซึ่งมีความสัมพันธ์กับทางชุมชนมีความสัมพันธ์กับเศรษฐกิจในชุมชนหลายๆ แบบ สามารถคิดเปลี่ยนมุมมองในการใช้สารเคมีมาใช้สารอินทรีย์ได้สามารถใช้วัสดุจากธรรมชาติมาเป็นรายได้ให้กับคนในชุมชน และทุกคนช่วยกันสืบสานประเพณีวัฒนธรรมของตนเองให้คงอยู่ และยังสามารถถ่ายทอดความรู้ความสามารถต่างๆ ให้กับคนรุ่นหลังได้เพื่อที่จะพาไปพัฒนาศักยภาพเรื่อยๆ ในบางพื้นที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวก็จะมีขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมที่แตกต่าง และสามารถอยู่ร่วมกันกับชนเผ่าอื่นได้ และสามารถดึงดูดคนภายนอกให้เข้ามาท่องเที่ยวเข้ามาใช้เงินภายในชุมชน จึงทำให้มีเงินหมุนเวียนในชุมชนมีงบประมาณเข้ามาเพื่อมาพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น โดยมีผู้รู้ ผู้ให้ความรู้ในด้านต่างๆ เข้ามาให้คำแนะนำในส่วนที่คนในชุมชนไม่มี จนทำให้ชุมชนเกิดศักยภาพการรวมกลุ่มกัน และช่วยกันพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้พัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาคอยให้ความช่วยเหลือบ้าง แต่ที่สำคัญคือคนในชุมชนต้องร่วมมือร่วมใจกันสามัคคีกันพัฒนาชุมชนให้ก้าวหน้า และนำองค์ความรู้ต่างๆ จากภายนอกเข้ามาพัฒนาภายในชุมชนให้ดียิ่งขึ้น

หลักพุทธธรรมที่ชุมชนนำไปใช้ คือทุกชุมชนต้องมีความอดทนอดกลั้นในการทำงาน ในการประกอบอาชีพ ทุกชุมชนต้องมีความซื่อสัตย์เป็นคนจริงใจต่ออาชีพในการทำงาน ต้องมีความสามัคคี ไม่เอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน คอยช่วยเหลือกันในชุมชนในยามทุกข์ยากไม่ควรทิ้งกัน มีความปรารถนาดีให้กับผู้อื่นสำหรับผู้เข้ามาศึกษาหาความรู้ ก็ให้ความรู้แก่คนที่เข้ามาหาความรู้แบบเต็มที่อยู่ในศีลธรรมอันดีงามโดยไม่เบียดเบียนสิ่งมีชีวิตอื่นๆ มีความซื่อสัตย์สุจริตต่องานที่ทำ

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ทุกสถานที่จะมีศูนย์การเรียนรู้ที่สามารถให้ผู้อื่นเข้ามาศึกษาหาความรู้ได้ มีกิจกรรมให้ผู้อื่นได้ทำเพื่อสร้างความเข้มแข็งสร้างศักยภาพให้กับคนในชุมชน โดยที่คนในชุมชนไม่หวงห้ามการเข้ามาใช้สิทธิ์ในการเรียนรู้ แต่ควรจะอยู่ในกฎระเบียบ กฎกติกาของชุมชน และชุมชนยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวก็จะใช้ทรัพยากรโดยรอบๆ หมู่บ้านมาเป็นส่วนประกอบในการท่องเที่ยวอีกด้วย และยังสามารถพัฒนาดูแลบริเวณรอบหมู่บ้านให้น่าอยู่ยิ่งขึ้น ทำให้มีผู้คนสนใจเข้ามาท่องเที่ยวเข้ามาศึกษาหาความรู้ในชุมชนจนกลายเป็นอาชีพรายได้เสริม ให้กับหลายๆ คนได้ยังเผยแพร่ความรู้ความสามารถของคนในชุมชนให้กับคนภายนอกได้รับรู้เพื่อฝึกวิชาชีพในการประกอบอาชีพในอนาคตได้ต่อไป

การใช้องค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาวัฒนธรรม เพื่อตนเองและถ่ายทอดให้ผู้ที่สนใจเข้ามาศึกษาหาความรู้ไปพัฒนาต่อได้ และยังใช้องค์ความรู้พัฒนาไปยังต่างจังหวัดต่างประเทศได้อีกด้วย และยังต่อยอดเส้นทางการศึกษาให้กับเยาวชนที่ต้องการศึกษาหาความรู้ในชุมชน และยังใช้ประโยชน์โดยตรงและโดยอ้อมในชุมชนและป่าชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยว การศึกษาธรรมชาติ ใช่วัสดุธรรมชาติให้เกิดประโยชน์ ปลุกฝังให้ลูกหลานเกิดความรักชุมชน รักพื้นที่ป่าไม้ รักพื้นที่ธรรมชาติ

และช่วยกันดูแลรักษาต่อไป และทุกคนควรจะรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิดไม่ให้สูญหายไป ซึ่งมีความสัมพันธ์กันหมด และวัฒนธรรมประเพณีก็สามารถใช้วิธีการท่องเที่ยวให้กับทุกคนได้ ไม่ว่าจะเป็นประเพณีต่างๆ ที่จัดการตามปกติ สามารถเผยแพร่ให้คนที่ยังไม่รับรู้รับทราบเข้ามาเรียนรู้วัฒนธรรมต่างๆ ของคนในชุมชนได้ และใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้กันมานานมาทำเป็นอาชีพให้กับคนในชุมชนและนอกชุมชนได้มีรายได้มีอาชีพของตนเอง โดยที่เริ่มจากมีกระบวนการคิดและต่อยอดในการประกอบอาชีพต่างๆ

สำหรับโครงสร้างการบริหารทุกชุมชนมีโครงสร้างการบริหาร มีประธาน รองประธาน เลขานุการเหรัญญิก และมีคณะกรรมการ ซึ่งทำงานกันเป็นระบบ ระเบียบ กฎ กติกาในการอยู่ร่วมกัน เวลาเมื่อไหร่หรือมีปัญหาอะไรทุกคนก็จะคอยปรึกษาหารือกัน และคอยช่วยเหลือกัน และช่วยกันส่งเสริมผลิตภัณฑ์ สถานที่ ให้เป็นที่น่าสนใจ และทุกคนก็ควรทำหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุดและรับผิดชอบงานของตนเองให้เต็มที่ เพราะงานทุกงานจะมีความสัมพันธ์กันหมด ทุกอย่างจะมีขั้นตอนการบริหารงานไม่เหมือนกัน แต่ทุกคนควรจะช่วยกันดูแลรักษาและอนุรักษ์ ผลิตภัณฑ์โครงการหรือกิจกรรมในกลุ่มให้ก้าวหน้า และยั่งยืนต่อไป

วิธีการและลักษณะในการดำเนินการ ทุกส่วนต้องมีใจรักในการทำก่อน ต้องเป็นคนช่างสังเกตช่างสงสัย และคอยคิดพัฒนาคุณภาพชีวิตอยู่ตลอดเวลา และเป็นคนที่อดทนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เห็นแก่ตัว และร่วมมือกันสามัคคีการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนให้โตและก้าวหน้า ในทุกส่วนจะเป็นวิถีชีวิตของคนในชุมชนอยู่แล้วและช่วยกันยึดถือปฏิบัติต่อไป ช่วยกันพัฒนาบริเวณโดยรอบให้เจริญเติบโตให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว แหล่งอนุรักษ์ ในการถ่ายทอดวิชาความรู้ต่างๆ ก็จะถ่ายทอดทุกคนแบบเท่าเทียมกัน ให้ความรู้ทุกคนเท่ากัน ตามเงื่อนไขที่ตั้งไว้ในชุมชน

กระบวนการในการดูแลรักษา ในการพัฒนาชุมชน จะต้องดูแลรักษากันเป็นประจำไม่ให้เกิดตกบกพร่องทุกคนต้องอยู่ในกฎข้อบังคับระเบียบ ไม่ฝ่าฝืนกฎการอยู่ร่วมกันในชุมชน ต้องซื้อตรงซื้อสัตย์ในการทำสินค้าให้มาได้คุณภาพ และเป็นที่ยอมรับของคนภายนอก และทุกคนต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของกฎระเบียบ กฎกติกาที่ชุมชนตั้งไว้ ต้องคอยสอดส่องความผิดปกติของบริเวณพื้นที่ภายในชุมชน ร่วมกันพัฒนาสร้างเสริมสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้เป็นที่สนใจของคนภายนอก และปรับปรุงสภาพพื้นที่ให้น่าอยู่และอุดมสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น สืบสานประเพณีวัฒนธรรมและอาชีพของคนในชุมชนให้ยั่งยืนต่อไปโดยไม่สูญหาย เป็นต้น

ทั้งนี้จากการศึกษา พบว่างานวิจัยนี้มีความเห็นสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสุทิตย์ อาภาโร ได้ทำวิจัยเรื่องรูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ของสังคมตามแนวพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า 1) ด้านการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ของสังคมโดยการมีส่วนร่วมของคณะสงฆ์ พบว่า คณะสงฆ์ได้มุ่งเน้นการประยุกต์ใช้หลักธรรม เพื่อส่งเสริมบทบาทหน้าที่และการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่กำหนดไว้ในบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

6 ประการ คือ การปกครอง การศึกษา การเผยแผ่ การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์ และการสาธารณูปการสงเคราะห์ 2) ด้านการบูรณาการหลักการทางพระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคมไทยปัจจุบัน พบว่า แนวคิดและวิธีการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ของสังคมเชิงพุทธ สามารถนำไปสู่การพัฒนาในด้านสิ่งแวดล้อม ด้านพฤติกรรมสุขภาวะเชิงสร้างสรรค์ การพัฒนาจิตใจ ปัญญา และการสร้างพลังทางสังคมได้ 3) ด้านการพัฒนารูปแบบของคณะสงฆ์ในการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ของสังคม พบว่า รูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา สามารถพัฒนาบุคคลและสังคมตามหลัก “ภาวนา 4” คือ ประการที่หนึ่ง ภาวนา มุ่งเน้นการพัฒนากาย การฝึกอบรมกายให้รู้จักเป็นระบบ ระเบียบ และส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาตนเอง รวมทั้งเข้าใจระบบความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพให้เกิดความยั่งยืน

และสอดคล้องกับนิรดา เวชญาลักษณ์ ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ผลการวิจัยพบว่า 1. กลุ่มชุมชนที่มีแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมากที่สุดคือ กลุ่มชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท จำนวน 32 แห่ง รองลงมาคือ กลุ่มชุมชนชนบท จำนวน 25 แห่ง และกลุ่มชุมชนเมือง จำนวน 17 แห่ง รวมจำนวนทั้งสิ้น จำนวน 74 แห่ง 2. แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นควรมีการร่วมมือกันระหว่างชุมชน สถานศึกษา และองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายให้มีการจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน สถานศึกษาและชุมชนควรร่วมกันวิเคราะห์หลักสูตรและออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้วางแผนหรือออกแบบการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมเรียนรู้โดยแบ่งงานหน้าที่รับผิดชอบ สำรวจ สืบค้น รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ นำเสนอแลกเปลี่ยน ควรจัดตั้งคณะกรรมการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและประชาสัมพันธ์แหล่งเรียนรู้ในชุมชนให้เป็นที่รู้จักแก่บุคคลภายนอก

6. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. รัฐบาลควรมีนโยบายการตรวจสอบและถ่วงดุลจากภาคประชาชนในการจัดตั้งกลุ่มหรือศูนย์เรียนรู้ต่างๆ เพื่อความยั่งยืนในการจัดตั้งกลุ่มของประชาชน
2. รัฐบาลควรส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เน้นกระบวนการของชุมชนมากกว่าควบคุมโดยภาคเอกชน ทูตเอกชนสามารถทำให้ชุมชนอ่อนแอจากภาคเอกชนได้
3. รัฐบาลสามารถออกนโยบายส่งเสริมการเรียนรู้จากองค์ความรู้ ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณี จากคนในท้องถิ่นอย่างจริงจัง ก่อนองค์ความรู้ ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณี จากเทคโนโลยี และความเป็นสมัยใหม่จะทำให้สิ่งเหล่านี้หายไป

ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติ

จากผลการวิจัยพบว่า

1. ถ้าหากเกิดทำนา ทำสวนไม่มีอะไรดีขึ้น ก็ต้องลองเปลี่ยนตัวเองดู ไม่ใช่ว่ามีนาก็ต้องทำนาอย่างเดียว ต้องมีการพัฒนาตัวเองบางทีคนก็เป็นหนี้เป็นสินเยอะ ลองหาอาชีพที่สามารถแทนการทำนาทำสวนได้
2. เมื่อลูการู้เทคนิค รู้วิธีก็สามารถนำไปพัฒนาตนเองเพื่อประกอบอาชีพได้
3. การเรียนรู้ แหล่งอาหาร ที่อยู่อาศัยของคนและสัตว์ป่า และทำให้คนกับป่าอยู่ร่วมกันได้ ยากมีความสุข ตามวิถีคนวิถีป่า
4. สิ่งสำคัญทุกคนคงอดทนกับสิ่งที่ทำ รู้ว่าจุดยืนอยู่ตรงไหน รู้ว่าตัวเองกำลังทำอะไร ต้องยอมรับถึงคำติชมคำตำหนิ “น้ำตาอย่าให้เป็นน้ำตาความเสียใจ ให้เป็นน้ำตาแห่งความยินดี”
5. กระบวนการถ่ายทอดฝึกเด็กรุ่นหลังให้ทำต่อๆ เป็นกระบวนการถ่ายทอดที่ดีที่สุดและยั่งยืนที่สุดต่อองค์ความรู้ ท้องถิ่นไปปฏิบัติแบบเดิมอยู่ก็ยังไม่หายเพียงแต่ว่าวัสดุอุปกรณ์จะปรับเปลี่ยนตามยุคตามสมัย อยากจะให้รักษาสืบสานนี้เพราะของใหม่กับของเหล่านี้มีคุณค่าทางใจที่แตกต่าง และความเชื่อที่แตกต่าง
6. ข้อกฎหมายต่างๆ ที่จะอนุญาตที่จะให้สิทธิชุมชนทำได้ กฎระเบียบต่างๆ ยังไม่ชัดเจน เพราะฉะนั้นจึงทำให้ชุมชนถูกจำกัดสิทธิ์ เช่น การจัดตั้งกลุ่มที่กฎหมายรองรับ
7. ภาคชุมชนไม่สามารถขับเคลื่อนด้วยชุมชนเองมากนัก เมื่อชุมชนขยายใหญ่ขึ้น การจัดการมีมากขึ้น ภาครัฐก็จะใช้ระบบของรัฐเข้ามาจัดการ เพราะจะมีเรื่องของผลประโยชน์รวมอยู่ด้วย เช่น การจัดตั้งกลุ่มของชุมชน และการท่องเที่ยวชุมชน
8. ช่องทางการขายของชุมชนในปัจจุบันก็คือจะให้สมาชิกบอกปากต่อปาก และเปิดเพจ Facebook LINE เป็นต้น
9. โครงการ หรือกิจกรรมเมื่อภาครัฐ เอกชน เข้ามาส่งเสริมบางโครงการ กิจกรรม ชุมชนไม่ได้ต้องการ เมื่อมาส่งเสริมแล้วควรหาตลาดเพื่อรองรับจากการผลิตของชุมชน
10. ส่วนใหญ่หลายกลุ่มในชุมชนรับเงินมาสร้างกลุ่มพอเงินหมดก็หายไปหมด อันที่จริงแล้วเมื่อมีการสนับสนุนก็ต้องมีคนติดตามแบบจริงจัง และใส่ใจ ต้องมีเจ้าหน้าที่ติดตามและให้คำแนะนำกับชุมชน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. องค์ความรู้ ภูมิปัญญา ฉบับชาวบ้าน กับการเรียนรู้ระหว่างรัฐและชุมชนในโลกหลังสมัยใหม่

2. ชุมชนกับการปรับตัวเพื่อป้องกันตัวเองต่อนโยบายของรัฐที่ส่งเสริมให้ชุมชนมีรายได้
3. การบูรณาการหลักพุทธธรรม กับทุนทางสังคม เพื่อแปรเปลี่ยนให้เป็นสินค้าทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี

บรรณานุกรม

- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2543). **วาทกรรมการพัฒนา : อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณะ และความเป็นอื่น**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ วิชาษา. 227
- ณิรดา เวชญาลักษณ์. (2561). **การศึกษาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก**. วารสารศรัทธาพิบูล, 5 (1), 87-96
- นางขจิต พลรัฐ, ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงแบบยั่งยืน อำเภอวังทอง หมู่ที่ 7 ตำบลวังนกแอ่น อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก, 27 พฤษภาคม 2562.
- นางทัศนีย์ เกตุยอด, ผู้ใหญ่บ้านบ้านสวนยาง หมู่ที่ 3 ตำบลเนินเพ อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก, 28 พฤษภาคม 2562.
- นางเปาวดี วงศ์พานิช, ผู้ใหญ่บ้านบ้านวังกะบาก หมู่ที่ 19 ตำบลวังนกแอ่นอำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก, 27 พฤษภาคม 2562.
- นางละเมิน ทานนท์, สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก, 28 พฤษภาคม 2562.
- นายจวง ศรีทอง, ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ที่ 8 บ้านโคกหอมสิงห์ ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก, 28 พฤษภาคม 2562.
- นายถนัด พิมแสน, ประธานกลุ่มกลุ่มพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนบ้านร้องส้มมวง หมู่ที่ 8 ตำบลชัยนาม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก, 30 พฤษภาคม 2562.
- นายณัฐวัฒน์ ภูวเกียรติกุล, รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก, 28 พฤษภาคม 2562.
- นายบุญชู คิตสันเทียะ, ปราชญ์ชาวบ้านศูนย์เรียนรู้การพัฒนาที่ดินประจำตำบลหนองพระ บ้านเจริญผล หมู่ที่ 4 ตำบลหนองพระ อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก, 27 พฤษภาคม 2562.
- นายมานพ ขำพันธ์, ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองแหว หมู่ที่ 6 ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก, 28 พฤษภาคม 2562.
- พระมหาสุทิพย์ อาภากรโ. (2548). **รูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ของสังคมตามแนวพระพุทธศาสนา**. Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, 8 (1), 958-971.

- วิไลภรณ์ ฤทธิคุปต์. (2561). การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน : กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพของครูในศตวรรษที่ 21. Graduate School, 11(3), 179-191.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2552). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550, (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา. 237-239.
- สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน. (2556). คู่มือการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน (ฉบับนักพัฒนา). กรุงเทพมหานคร: โอเดียสแควร์ จำกัด. 31
- สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน. (2559). “คู่มือการจัดการความรู้ของชุมชน” แหล่งที่มา: file:///C:/Users/ACER/Downloads/Documents/ คู่มือการจัดการความรู้ของชุมชน_2.pdf (สืบค้นเมื่อ 7 กรกฎาคม 2560).